

УДК 94(477)

Ігор Пилипів

ВЗАЄМИНИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА З УКРАЇНСЬКИМИ ПОЛІТИЧНИМИ ПАРТІЯМИ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 20–30-ТІ РР. ХХ СТ.

У статті проаналізовано взаємини Греко-католицької церкви з українськими політичними партіями. Розкрито ставлення церкви до національної ідеї та різних політичних напрямів українського політикуму Східної Галичини у 20–30-ті роки ХХ століття.

Ключові слова: Греко-католицька церква, політичні партії, єпископ, митрополит, священник.

Участь в суспільно-політичному житті Східної Галичини, політичні симпатії та антипатії греко-католицького духовенства у міжвоєнний період викликають значний інтерес серед сучасних дослідників. Враховуючи високу релігійність українського населення Східної Галичини у 20–30-ті роки ХХ ст., існує необхідність детального вивчення взаємовідносин двох визначальних інституцій суспільно-політичного життя краю: Греко-католицької церкви (ГКЦ) та українських політичних партій. Вивчення взаємин ГКЦ з українськими політичними партіями в міжвоєнний період ХХ століття у Східній Галичині не знайшло достатнього висвітлення в українській історіографії.

Окремі аспекти суспільно-політичної діяльності ГКЦ та українських політичних партій в міжвоєнний період ХХ ст. у Східній Галичині досліджували сучасні українські дослідники І. Андрухів [10], І. Вдовичин [14], І. Голубенко [16], О. Єгрешій [17], О. Зайцев [19], О. Лисенко [10; 26], В. Мірчук [31], М. Москалюк [34], В. Стефанів [41] та ін. У той же час відсутнє комплексне наукове дослідження взаємин ГКЦ та українських політичних партій.

З втратою української державності та окупацією Східної Галичини Польщею, ГКЦ залишалося основним стабілізуючим та консолідуєчим чинником у суспільно-політичному русі, намагаючись підтримувати тісні стосунки з впливовими українськими політичними партіями та громадськими організаціями.

ГКЦ офіційно дистанціювалася від політичної діяльності. У той же час, враховуючи величезний авторитет церкви та напруженість політичної ситуації в краї, її ієрархи та клір не могли бути поза суспільно-політичним життям. Враховуючи широкий спектр політичних партій, церква мала свою чітко виражену позицію щодо кожної із них.

Традиційно, ще з австро-угорських часів, найбільш тісними були зв'язки ГКЦ з національно-демократичним табором, який уособлювала Українська національно-демократична партія (УНДП). До Першої світової війни багато громадсько-політичних акцій УНДП здійснювалися у партнерстві з церковними діячами. Делеговані УНДП священники були серед депутатів до австрійського парламенту та Галицького сейму. Відповідно багато священників стали членами Української національної ради ЗУНР [38, с. 202–205].

Весною 1919 р. ця партія провела свій з'їзд й змінила назву на Українську народно-трудову партію (УНТП). До керівного складу партії, народного комітету, який з'їзд обрав 30 березня 1919 р., увійшов лише один священник – о. Степан Юрик. У складі тіснішого народного комітету, обраного народним з'їздом УНТП 21 травня 1923 р., налічуємо уже п'ять представників греко-католицького духовенства (священники Тит Войнаровський, Дем'ян Лопатинський, Степан Онишкевич, Олександр Стефанович та Степан Юрик). Через рік, серед обраних, до керівництва партії, окрім названих, знаходимо імена о. прелата Леонтія Куницький та о. Гавліїла Костельника [19, с. 87–89].

У 1925 р. створюється політична партія, яка незабаром зайняла провідну позицію в українському політичному житті Західної України. До складу ЦК УНДО увійшли такі священники: о. Леонтій Куницький, Дем'ян Лопатинський, Степан Онишкевич, Володимир Садовський та Олександр Степанович [24, с. 31]. Священники не тільки були членами проводу УНДО, але й очолювали повітові комітети. Керівником УНДО в Золочеві був о. С. Юрик [23, с. 73]. Головами повітової організації в Рудках були о. С. Онишкевич та о. О. Гадзевич. У Радохові – о. Пеліх; у Мостиськах – парох с. Крукеничі о. Чаус; в Старому Самборі – о. Бенін. Духovenство ГКЦ підтримало УНДО на виборах до сейму та сенату Польщі у 1928 р. Л. Куницький організував публікацію й розповсюдження спеціальної брошури, в якій агітували українців Речі Посполитої голосувати за кандидатів від УНДО [40, с. 52–54].

Кандидатами на виборах до сейму виступили такі священники, як: о. Йосиф Ліщинський, парох с. Макіяш Новий Рясівського повіту (округ 47, Рясів); о. Й. Мартинович, парох с. Військо Добромільського повіту, о. Петро Андрійчик, парох с. Залуже Саноцького повіту (округ 48, Перемишль); о. Андрій Бенцін, парох м. Старий Самбір (округ 49, Самбір); о. Мирослав Черкаський,

парох в с. Дахнів Любачівського повіту (округ 51, Львів, повіт); о. Михайло Ганушевський, парох с. Угорники Станіславівського повіту (округ 53 Станіславів); о. Микола Притуляк, катехит у Сколе (округ 52, Стрий); о. Леонтій Куницький, прелат, о. Зиновій Кузьма, катехит у Теревовлі (округ 54, Тернопіль); о. Володимир Пелліх, парох у Радехові, о. Онуфрій Гайовський, парох с. Богутин Золочівського повіту (округ 55, Золочів) [37, с.19–23]. На виборах до сенату свої кандидатури виставили: о. Юліян Татомир, парох с. Лука Самбірського повіту, о. Матвій Хом'як, парох Лежайська (виборчий округ Львівського воєводства); о. Йосиф Проць, катехит Снятинської гімназії (виборчий округ Станіславівського воєводства); о. Олекса Гуньовський парох с. Ланівці (Тернопільське воєводство) [39, с.29].

УНДО й ГКЦ тісно співпрацювали у питаннях, які стосувалися захисту національних, культурних та релігійних прав українського населення Польщі, незважаючи на їх конфесійну належність. Голова УНДО й Української парламентської репрезентації у польському сеймі Дмитро Левицький зібрав факти та статистичні дані про передачу на Волині 450 православних церков римо-католицькій курії. У своєму листі до А. Шептицького він писав: "Можливо, що Ваша Ексценція будуть могли цю справу пояснити належним чинникам в Ватикані, бо ми уважаємо цю справу, так зі зглядів релігійних як і національних, дуже важною для наших північно-західних земель" [32, с.291].

Наступного року Д. Левицький узагальнив матеріал про зловживання поляків під час пацифікації, відвідав митрополита й прохав, щоб той особисто звертався до керманців Польської держави в справі припинення пацифікації українського населення в Галичині [11, с. 96]. Депутат від УНДО Михайло Галушинський відкликнувся на заклик митрополита щодо консолідації українських сил в легальній боротьбі проти Польської держави й став засновником Українського католицького союзу [28, с.138]. На сесіях польського сейму депутати від УНДО С. Баран (у липні – серпні 1938 р.) та С.Витвицький (у листопаді – грудні того ж року) детально розповідали про переслідування українців й церковних діячів [18, с. 274–275].

Для розуміння загальної настанови ГКЦ у стосунку до політичних партій варто з'ясувати ставлення не тільки митрополита, але й станіславівського та перемишльського єпископів. У липні 1926 р. єпископ Г.Хомишин закликав священників, членів Української християнської організації, підтримати УНДО. В результаті до керівництва партії – народного комітету – увійшло 24 священники [17, с. 61–62]. За дозволом і побажанням владики Г.Хомишина членом сенату в 1935 р. був обраний о. Роман Лободич [25, с. 665]. Однак на відміну від митрополита, станіславівський єпископ уникав активної офіційної позиції в українському політичному житті.

Перемишльський владики Й.Коциловський ніколи публічно не декларував свої симпатії чи підтримку жодній з українських партій [42, с. 247–276]. Натомість намагався позбавити духовне життя українців надмірної політизації. Єпископа неодноразово критикував національно-демократичний табір, починаючи з 1920 р. [30, с. 2]. Широкого розголосу в Західній Україні набув випадок у Самборі під час святкування "великого торжества коронації чудотворної ікони Матері Божої". Відомий у цих краях парох села Воцанець, о. С.Кульчицький був відомим у єпархії проповідником. Прибувши на церковне свято до Самбора, він попросив у місцевого пароха о. Рабія виголосити проповідь під час святочного богослужіння. Як зауважили присутні, "зміст тої проповіді, густо перетиканої віршовими цитатами, був далеко агітаційно-вічений, ніж релігійно-церковний. Суть того змісту полягала на вихвалюванні народу, а потому й інтелігенції, в той спосіб, який з релігійною проповіддю мало мав спільного або нічого". Присутній на торжествах владики Й.Коциловський зауважив: "Отче, згляньтеся на нарід в такому числі. Він прийшов почути Слово Боже. А ви о чім говорите?". Коли о. С.Кульчицький відповів, що зараз завершить проповідь, а сам далі продовжував у своєму стилі, владики сказав до нього: "Прошу зійти!" [409, с.139]. Єпископ звернувся до пароха Рабія: "Прошу виголосити проповідь про Матір Божу", що й відбулося [35, с. 137–139]. За демонстративне аполітичне ставлення перемишльського владики він неодноразово піддавався критиці з боку місцевих діячів УНДО [12, с. 76].

ГКЦ налагодила конструктивну співпрацю з Фронтом національної єдності, створеним у 1934 році групою діячів із середовища УНДО.

Однак не з усіма партіями церква мала добрі стосунки. Українська радикальна партія (УРП) традиційно була антиклерикальною. У 1922 р. один із її лідерів К.Трильовський виступив з критикою унійної діяльності митрополита [20]. Під час виборів у брошурі о. Л.Куницького критикувалася дволикість виборчої кампанії Української соціалістично-радикальної партії [37, с. 13–15]. ГКЦ не знаходила точок дотику з іншими партіями ліворадикального спрямування, зокрема з Українською соціально-демократичною партією (УСДП).

Дистанціюючись від тоталітарної ідеології, ГКЦ непримиренно ставилася до комуністичних сил, насамперед до КПЗУ. Хоча й тут не обійшлося без провокацій. У Львові було декілька спроб комуністичних провокацій під час церковних богослужінь [7, арк. 6]. 30 жовтня 1921 р. польська

поліція провела обшук у приміщеннях собору св. Юра. У приміщеннях, що належали ГКЦ, виявили таємне засідання комуністичної організації. В результаті проведеного обшуку польська поліція виявила значну кількість брошур, відозв та публікацій комуністичного змісту. Польські часописи заявили, що хоча митрополит А.Шептицький був у цей час за кордоном, священники повинні були знати про діяльність комуністичного осередка [8, арк. 38–41].

У своїй діяльності КПЗУ, яка формально перебувала у складі Комуністичної партії Польщі з 1925 року, а фактично була утворенням Компартії УСРР, проводила виключно антирелігійну політику, заперечуючи право українського населення Східної Галичини на власний національний розвиток [3, арк. 67; 2, арк. 12]. У політичній діяльності партія різко виступала проти окупації Західної України Польщею, прагнучи включити її до складу СРСР та вела постійну боротьбу проти українських національно-демократичних партій та організацій [4, арк. 279]. Слід відзначити, що українське населення негативно сприймало виступи членів партії проти ГКЦ. Втім і сама кількість її членів було незначною і за даними ЦК КПЗУ становила у 1925 р 1743 осіб [1, арк.113–114], а у 1932 р досягла свого максимуму у 3600 осіб [5, арк. 4–8; 2, арк. 15–17].

У 1931 р. з'явилося друком спільне послання митрополита та єпископів "На поміч безробітним і вбогим", у якому наголошувалося на ставленні ГКЦ до комуністичних постулатів та агітації: "Появляються фальшиві пророки, які нужду і терпіння мільйонів, брак праці хочуть використати для своїх цілей. Вони ширять серед робітництва полум'я ненависті і бунту та зміряють до суспільного перевороту. Нам загрожує більшовизм і всі нещастя і терпіння, які він потягає за собою. Протидіяти ліберальним і соціалістичним течіям може тільки любов ближнього у формі милосердя всім потребуючим і терплячим" [33, с. 470].

У своєму пастирському листі, датованому 3 серпня 1936 р. з приводу створення комуністичними угрупованнями Західної України, Польщі та інших країн так званого "Народного фронту" А.Шептицький наголосив: "Хто помагає комуністам у якій-небудь їх акції, та особливішим способом у zorganizуванні т. зв. народнього чи людового фронту, той зраджує справу вбогих, терплячих і кривджених у цілому світі. Цю очевидну правду треба тим сильніше і тим частіше пригадувати цілій українській суспільності, коли більшовики, винищивши голодом Велику Україну, починають нищити убогих, скривджених і терплячих серед нашого безталанного народу по всіх землях у Польщі. ...Комуністи є безбожниками та в їх програмі нема точки, в якій би вони були щирішими, як у тій одній: у боротьбі проти Бога" [13, с. 20–21].

Д. Богачевський пригадував пророцтво щодо комуністичної ідеї владики Й.Коциловського. Коли молодий адвокат зауважив у розмові з владикою, що комунізм є надто абстрактною та нежиттєвою ідеєю й не зможе довго існувати, то почув у відповідь: "А я вам кажу, що комунізм перейде по цілому світі і тоді доперва заломиться" [12, с. 76–77].

Якщо ставлення ГКЦ до лівих чи прокомуністичних сил були однозначно негативним, то стосунки з українським націоналістичним табором розвивалися досить складно й неоднозначно впродовж усього міжвоєнного часу. На початках польського правління, коли збройна боротьба українців, у тому числі й діяльність Української військової організації (УВО) мала характер продовження цілей УГА, Церква повністю підтримувала УВО, у якій вбачала спадкоємця ведення збройної боротьби за незалежність ЗУНР.

Відомі випадки, коли священниками ГКЦ були задіяні в акціях УВО. Батьки багатьох діячів націоналістичного спрямування були священниками. Досить згадати батьків Є. Коновальця, С. Бандери – о. Андрій, який був парохом в Угринові, депутатом Української національної ради ЗУНР.

Наприкінці 20–30-х рр. ХХ ст. уяву молодшого покоління українців захопила ідеологія Організації українських націоналістів (ОУН), базована на ідеях Д. Донцова. Ідеологи ОУН критикували ГКЦ, звинувачуючи її в опортунізмі. Зокрема, Євген Ляхович своє бачення місця і ролі церкви в житті нації сформулював так: "Церква є назверхнюю формою релігійного змісту, який є синтезом моралі й віри в друге життя... Національні почування були тим ланцюгом, який приковував церкву до її духовно-земних завдань. Без них церква відривається від дійсності, поринає в абстракції, затирає різницю між формою і змістом і творить придатний ґрунт для сектанства" [6, арк. 25]. Автор показав взаємозв'язок завдань церкви й націоналістичних сил: "Нація без релігії гине, а церква мусить служити нації. Обов'язком церкви є сповнятися національним змістом і признати національну досконалість за один етап до досконалости вічної. Тісна зв'язь релігії й національності не приносить ганьби першій, тільки підносить другу до релігійної гідности" [27, с. 281].

Українські націоналісти своїми терористичними актами шкодили самій ідеї, відкидали й не приймали жодних моральних засад, коли це було необхідно для національної справи. Серйозним актом ОУН, було вбивство 25 липня 1934 р. директора Львівської академічної гімназії І. Бабія. Діяльність останнього на посаді директора і його намагання не допускати серед гімназійної молоді націоналістичних проявів тривалий час були під прицілом критики середовища ОУН. Критикувалася

також педагогічна практика й суспільні настанови священиків-катехитів академічної гімназії [36, с. 150–151]. Однак І. Бабій, колишній старшина Української Галицької армії, був дуже шанований в українському суспільстві, у середовищі ГКЦ, зокрема, був членом-засновником Українського католицького союзу [34, с. 98].

Через 10 днів після ліквідації відомого педагога у газеті "Діло" опубліковано офіційну позицію ГКЦ із засудженням атентату, в яких митрополит виступив із заявою, зазначивши: "Директор Бабій упав жертвою українських терористів... Убивають зрадливим способом найліпшого патріота, заслуженого громадянина, знаменитого педагога, знаного й ціненого всіма приятеля, опікуна й добродія української молоді" [33, с. 480].

А.Шептицький, визнаючи, що методи боротьби ОУН є абсолютно неприйнятні, найбільшу вину за таку практику поклав на провідників, які, за його словами, перебуваючи за кордоном, "наших дітей вживають до убивства їх батьків, а самі в безіменній ареолі героїства тішаються вигідним життям, стягаючи жертви заграничних патріотів, призначені для народу, котрого добро нищать". Очевидно, що для української Церкви, яка залишалась основним моральним авторитетом галицьких українців у міжвоєнній Польщі, була не ідеологія, а методи, які практикував націоналістичний рух. Терористичні акції входили в суперечність з християнською мораллю. А.Шептицький гаслу ОУН "Нація понад усе" протиставив заповідь "Не убий" [14, с. 10].

Митрополит особисто неодноразово контактував з членами ОУН, причому за ініціативою останніх. За спогадами Є. Ляховича, полковник Є. Коновалець доручив йому таємно відвідати західноукраїнські землі й зустрітися з найбільш авторитетними українськими діячами. Метою контактів було інформування легальних українських політиків та галицького митрополита про основні завдання й тактику Проводу українських націоналістів (ПУН). З цією метою Є.Ляхович зустрічався з В. Мудрим, Д. Палієвим, Д. Донцовим й двічі розмовляв з А. Шептицьким [27, с. 908–909].

Сучасний львівський дослідник В. Стефанів писав, що: "Загалом позиція А.Шептицького частково подібна до націоналістичної, проте на відміну від інтегрально-націоналістичної її можна назвати націонал-демократичною, християнською позицією, яка також мала на меті утворення української держави" [41, с. 47].

Дослідник І. Голубенко вважає, що після того, як на чолі ОУН став А. Мельник посилювалось зближення духовенства з українськими націоналістами [16, с. 289]. Однак автор не навів переконливих фактів чи аргументів для підтвердження своєї тези. І. Мірчук стверджував, що "митрополит А.Шептицький довірочно поінформував Провід ОУН на ЗУЗ про договір Німеччини з СРСР на окупацію західноукраїнських земель більшовиками – на випадок розгрому Польщі" [31, с. 585].

Широкого розголосу серед української спільноти Польщі набув конфлікт керівництва ОУН із ГКЦ щодо організації масової маніфестаційної акції "Українська молодь – Христові", яка мала відбутися 7 травня 1933 р. у Львові. Організаторами цього здвигу української молоді були єпископ І. Бучко та В. Кузьмович. Крайові керівники ОУН поставилися до цієї акції негативно й наказали своїм членам та симпатикам не брати у ній участі [31, с. 330]. УНДО, на відміну від ОУН, цілковито підтримало організаторів акції та її натхненника А.Шептицького. Під час урочистостей на площі св. Юра "поруч митрополита на підвищеннях сиділи усі цивільні провідники українського організованого громадянства, зокрема лідер партії Дмитро Левицький – поруч митрополита" [21, с. 150].

Співпраця ГКЦ з національними політичними силами усіх напрямів, окрім комуністичного, була реалізована в національно-патріотичних маніфестаціях, присвячених пам'яті полеглих. В традицію увійшли щорічні панахиди пам'яті О. Басараб, яка була по-звірячому замучена польськими каральними органами у приміщенні поліції на вул. Яховича у 1924 році. Такі панахиди відправлялися щороку, спершу у Львові, а пізніше у всіх інших містах Східної Галичини [22, с. 67]. У 1935 р. "громадянство Дрогобича завдяки спільним зусиллям отця С.Вітвицького та ігумена монастиря оо. Василів В.Бараника відсвяткувало річницю Листопадового чину" [9, к. 163].

Церковні церемонії по-своєму використовували УВО та ОУН. Зокрема, кожна відправа використовувалася для того, щоб дати будь-яку інформацію про мету та діяльність УВО, роздати прокламації під церквами, відкрито співалися патріотичні пісні, організувати маніфестаційні походи з національними гаслами. Нові жертви польського свавілля стали чинниками проведення чергових панахид. Традицією стали поминальні процесії на Зелені свята [22, с. 66–67].

Священики, що були організаторами та учасниками поминальних акцій, нерідко ставали жертвами польського терору. 22 лютого 1932 р. суд присяжних у Львові засудив священика Петра Петрицю за антидержавну промову на могилі Невідомого стрільця [31, с. 288].

Чинником консолідації ГКЦ з українським рухом, як консервативного, так і націоналістичного характеру, спробою примирення усіх національно патріотичних сил стала спільна участь

духовенства та діячів національного руху у релігійних церемоніях та маніфестаціях, присвячених пам'яті полеглих у визвольних змаганнях.

Важливу роль у висвітленні цих процесів відіграла релігійна преса ("Нова зоря", "Мета", "Львівські архієпархіальні відомості", "Перемиські єпархіальні відомості" та ін.). Про ставлення владик ГКЦ до суспільно-політичних подій свідчать їх пастирські листи. Завдяки цьому в 20–30-х рр. за ГКЦ остаточно закріпився статус як єдиної консолідуючої національно-релігійної сили, здатної планомірно відстоювати інтереси та права українського громадянства Східної Галичини.

Таким чином, у міжвоєнний період ГКЦ намагалася впливати на ідеологію та практику українського національно-визвольного руху, відстоюючи насамперед християнські засади, підтримуючи демократично-ліберальні цінності перед впливом авторитарних тенденцій. Найбільш плідними були стосунки ГКЦ з легальними українськими партіями, зокрема УНДО. Якщо ієрархи Церкви відкрито не оприлюднювали свого позитивного ставлення, то священники брали безпосередню участь у керівництві, структурах партії та у виборчих кампаніях до центральних органів влади. Ключова роль у стосунках Церкви з політичними силами належала митрополитові А. Шептицькому. Інші ієрархи ГКЦ намагалися дистанціюватись від політичного життя, зосереджуючи увагу головню на духовному аспекті діяльності церковного кліру.

Надзвичайно складними і вкрай напруженими були у міжвоєнний період стосунки ГКЦ і ОУН. Всебічно підтримуючи українські національні ідеали, Церква не могла толерувати терористичні акти ОУН як несумісні християнським віровченням. Обидві сторони вели гостру полеміку щодо ключових точок конфлікту. Постава митрополита А.Шептицького, як глави Церкви, до ОУН виходила насамперед з його християнських і гуманістичних міркувань. Критикуючи практику діяльності націоналістичного середовища, владика, як добрий пастир, намагався зрозуміти прагнення й мету українських патріотів.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 6, оп. 1, спр. 113, 10 арк. 2. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, спр. 143, 125 арк. 3. Там само, спр. 149, 428 арк. 4. Там само, спр. 247, 415 арк. 5. Там само, спр. 250, 22 арк. 6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 3833, оп. 1, спр. 1, 230 арк. 7. Центральний державний історичний архів України в м. Львові, ф. 358, оп. 1, Спр. 90, 96 арк. 8. Державний архів Львівської області, ф. 1, оп. 1, спр. 9, 41 арк. 9. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zespol 9. Ministerstwo Spraw Wewnetrznych. – Sygn. 1295. Referat naczelnika Wydzialu Spoeczno-Politycznego Urzadu wojew. Lwowkiego pt. Sprawy ukrainskie, 1934–1937, 340 k. 10. Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська єпархія ГКЦ) кризь призму століть: історико-релігійний аспект: наукова монографія / Андрухів Ігор, Лисенко Олександр, Пилипів Ігор. – Надвірна: Надвірнянська друкарня, 2010. – 500 с. 11. Баран С. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність / С. Баран. – Мюнхен: Вернигора, 1947. – 151 с. 12. Богачевський Д. На возі і під возом. Спомини галицького адвоката / Д. Богачевський. – Торонто: Добра книжка, 1976. – 141 с. 13. Боцюрків Б. Українська греко-католицька церква і Радянська держава (1939–1950). / Б. Боцюрків; пер. з англ. Н. Кочан; за ред. О. Турія. – Львів: Вид-во УКУ, 2005. – XX + 268 с. 14. Вдовичин І. Я. Свобода особи в правовій українській політичній думці (20–30 рр. ХХ ст.): монографія / І. Я. Вдовичин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с. 15. Вендлянд А. В. Митрополит Андрей Шептицький / А. В. Вендлянд // Поступ. – 2003. – 11 листопада. – № 213. – С. 10. 16. Голубенко І. Греко-католицька церква і національно-визвольний рух в західноукраїнських землях (30–40 роки ХХ ст.) / І. Голубенко // Церква і соціальні проблеми. Енцикліка "Сотий рік". – Львів, 1993. – С. 287–292. 17. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча / О. Єгрешій. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 168 с. 18. Завадка Б. Переслідування Української греко-католицької церкви в Галичині у 1938–1939 роках за участь у процесі національного відродження / Б. Завадка // Церква і соціальні проблеми. Енцикліка "Сотий рік". – Львів, 1993. – С. 274–275. 19. Зайцев О. Українська Народна Трудова Партія (1919–1925) / О. Зайцев // Україна модерна. – Львів: Критика, 2002. – Ч. 7. – С. 69–90. 20. Згрибатілий демагог // Нива. – 1922. – Ч. 6–7. – С. 267. 21. Кедрин І. Життя – події – люди: Спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1976. – С. 311. 22. Книш З. Дрижить підземний гук: (Спогади з 1930 і 1931 років у Галичині) / З. Книш. – Вінніпег, 1953. – 338 с. 23. Книш З. ЗУНРО. Західно-Українська Національно-Революційна Організація: Історично-політичний нарис / З. Книш. – Торонто: Срібна сурма, 1974. – 304 с. 24. Книш З. На повні вітрила (Українська Військова Організація в 1924–1926 роках) / З. Книш; з передм. Я. Гайваса. – Торонто: Срібна сурма, 1970. – 423 с. 25. Лаба В., о. Отець митрат Роман Лободич / о. В. Лаба // Альманах Станіславської землі: збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини. – Нью-Йорк: Торонто; Мюнхен, 1975. – С. 665–667. 26. Лисенко О. Релігійне питання у теорії та практиці українського націоналізму впершій половині ХХ ст. // Український історичний журнал. – 2000. – № 6. – С. 29–50. 27. Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках / Є. Ляхович // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 908–909. 28. Ляхович Е. Церква й ми / Е. Ляхович // Розбудова Нації. – 1932. – Листопад – грудень. – Ч. 11–12. – С. 280–281. 29. Малик Я. Михайло Галушинський: період парламентської діяльності / Малик Я., Прокіп А. // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені

Івана Франка. – Львів, 2003. – Вип. 3. – С. 138. 30. Містерії Єпископа Коциловського // Нова Рада. – 1920. – 3 марта. – Ч. 46. – С. 2. 31. Мірчук І. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. 1920–1939 рр. / І. Мірчук. – К.: Укр. видавнича спілка, 2007. – 1006 с. 32. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність: Документи і матеріали (1899–1944). Т. I: Церква і Церковна єдність. – Львів: Свічадо, 1995. – 524 с. 33. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність: Документи і матеріали 1899–1944. Т. II: Церква і суспільне питання. Кн. I: Пастирське вчення і служіння. – Львів: Місіонер, 1999. – 570 с. 34. Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920–1939 рр.) / М. Москалюк // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 97–101. 35. Назарук О. Греко-католицька церква і українська ліберальна інтелігенція: Загальний огляд української кирилі на церковній області в краю і на еміграції / О. Назарук. – Львів: Накладом "Правди", 1929. – 146 с. 36. Наші професори пописуються // Розбудова нації. – 1932. – Травень – червень. – Ч. 5–6. – С. 150–151. 37. Наші противники між собою і про себе. – Тернопіль: Накладом о. Леонтія Куницького, 1928. – 24 с. 38. Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини в революції 1918–1919 рр. / О. Павлишин // Україна модерна. – Львів, 2000. – Ч. 4–5. – С. 187–245. 39. Перевезій В. Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20–30-х рр. ХХ ст. / В. Перевезій; НАН України, Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень. – К.: [б. в.], 1998. – 48 с. 40. Соляр І. Українське Національно-Демократичне Об'єднання: перший період діяльності (1925–1928) / І. Соляр. – Львів, 1995. – 70 с. 41. Стефанів В. Дискусія між Греко-католицькою церквою та Організацією Українських Націоналістів про актуальні проблеми розвитку українського суспільства в 1920–1930-х роках / В. Стефанів // Український Визвольний рух. – Збірник 12. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2008. – С. 23–48.

Игорь Пыльпив

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОГО ДУХОВЕНСТВА С УКРАИНСКИМИ ПОЛИТИЧЕСКИМИ ПАРТИЯМИ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЧИНЫ В 20-30-Е ГОДЫ ХХ СТ.

Проанализированы взаимоотношения ГКЦ с украинскими политическими партиями. Раскрыто отношение церкви к национальной идее и разных политических направлений украинского политикума Восточной Галичины в 20-30-е годы ХХ века.

Ключевые слова: Греко-католическая церковь, политические партии, епископ, митрополит, священник.

Ihor Pylypiv

MUTUAL RELATIONS BETWEEN THE GREEK CATHOLIC CLERGY AND UKRAINIAN POLITICAL PARTIES IN EASTERN GALYCHYNA IN THE 20TH-30TH YEARS OF THE XX-TN CENTURY

The mutual relations between Greek Catholic Church and Ukrainian political parties are analysed. The attitude of the Church to the national political idea and different directions of Ukrainian politicians of Eastern Galychyna in the 20-30th years of the XX-th century is revealed.

Key words: Greek Catholic Church, political parties, bishop, Metropolitan, priest.